

Průvodka

Číslo projektu	CZ.1.07/1.5.00/34.0802
Název projektu	Zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Číslo a název šablony klíčové aktivity	III/2 – Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Příjemce podpory	Gymnázium, Jevíčko, A. K. Vitáka 452

Název DUMu	Isoprenoidy
Název dokumentu	VY_32_INOVACE_18_14
Pořadí DUMu v sadě	14
Vedoucí skupiny/sady	Mgr. Věra Grimmerová
Datum vytvoření	19. 1. 2013
Jméno autora	Věra Grimmerová
E-mail autora	grimmerova@gymjev.cz
Ročník studia	3.
Předmět nebo tematická oblast	Chemie
Výstižný popis způsobu využití materiálu ve výuce	Materiál obsahuje prezentaci, která je využitelná ve výuce chemie ve 3. ročníku. Inovace: Mezipředmětové vztahy s biologií, využití ICT, mediální techniky.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

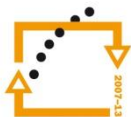
INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

Zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT

reg. č.: **CZ.1.07/1.5.00/34.0802**

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

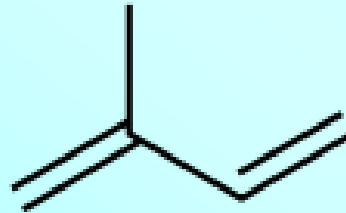

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

Isoprenoidy

- jsou organické látky, jejichž základní stavební jednotkou je **isopren** (2-methylbuta-1,3-dien)

<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Isoprene.svg>, licence PD

- třídí se na:
  - a) terpeny
  - b) steroidy

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

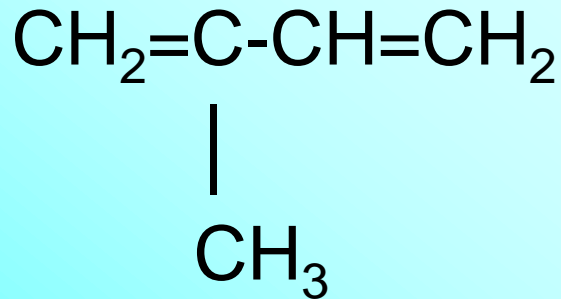

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

TERPENY

- přírodní látky přítomné v rostlinách
- základní stavební jednotkou je **isopren**
(2 - methylbuta -1,3 - dien)

- získávají se z rostlin destilací s vodní parou

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

- tvoří podstatnou složku rostlinných silic (etherických olejů) a pryskyřic
- jsou lipofilní (rozpustné v tucích)
- nerozpustné ve vodě

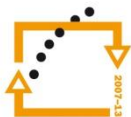
Silice - vonné látky v květech, listech
a plodech rostlin

Pryskyřice – tuhé, lepkavé látky, vznikají
oxidací silic (např. na místě porušení kůry
jehličnatých stromů)

Balzámy - směs silic a pryskyřic,
polotekuté

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

Třídění terpenů

- podle počtu isoprenových jednotek:

Název terpenů   Počet jednotek   Počet atomů C

hemiterpeny	1	(C ₅)
monoterpeny	2	(C ₁₀)
seskviterpeny	3	(C ₁₅)
diterpeny	4	(C ₂₀)
triterpeny	6	(C ₃₀)
tetraterpeny	8	(C ₄₀)
polyterpeny	mnoho	(C _n)

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

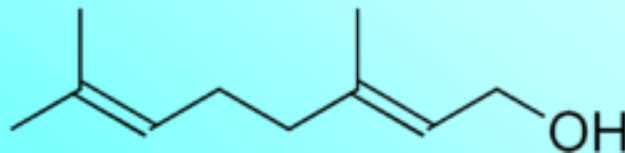
INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

HEMITERPENY:

- **isopren** – vzniká pyrolýzou terpenů

MONOTERPENY:

- příjemně voní, výroba parfémů
geraniol – součást růžového oleje, jeho izomerem je **linalool** (v levandulové silici)

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Geraniol_structure.png, licence PD

Autor: Uwe Horst Friese, licence Creative Commons
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:06.2010a_white_Rosa_wp1.jpg, licence CC

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

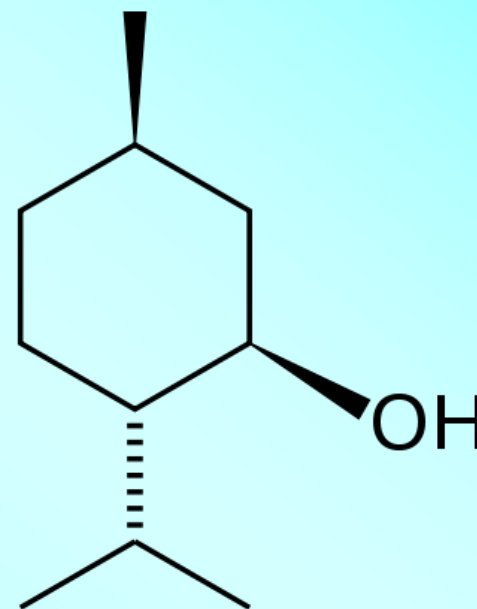

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

- **menthol** – hl. složka máty peprné

<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Menthol.jpg>, licence PD

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Menthol_skeletal.svg, licence PD

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

- **β -pinen** – součást terpentýnového oleje, získává se z výronů jehličnatých stromů (hl. borovic), terpentýn se používá jako rozpouštědlo a k výrobě laků
- **kafr** – ve dřevě kafrovníku (Čína, Japonsko), uplatňuje se v lékařství a výrobě umělých hmot (celuloid)
- **limonen** – v citronové a pomerančové silici

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

SESKVITERPENY:

- **farnesol** – v silici pomerančových, jasmínových a lipových květů, připomíná vůni konvalinek
- **kyselina abscisová** – v rostlinných pletivech, rostlinný hormon – brzdí růst
- **humulen-** součást chmelové silice

Chmel otáčivý

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Illustration_Humulus_lupulus0.jpg, licence PD

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

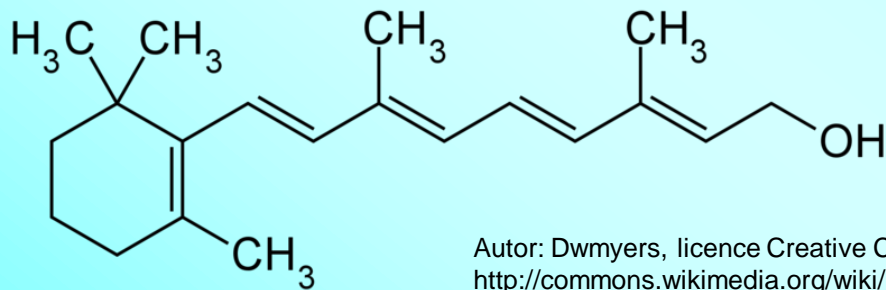

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

DITERPENY:

- **fytol** - ve formě esteru je vázán v chlorofylu rostlin
- **vitamin A** - podporuje zrak

Autor: Dwmyers, licence Creative Commons
<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Retinol.png>, licence CC

TRITERPENY:

- **skvalen** - v játrech žraloka, olivovém oleji, obilných klíčcích

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

TETRATERPENY:

- **karotenoidy**
  - oranžová rostlinná barviva odvozená od karotenu, v chloroplastech je α , β a γ - karoten (např. v mrkvi)

Mrkev obecná

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Daucus_Carota.jpg,
licence PD

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

POLYTERPENY:

- **přírodní kaučuk** – pružný, využití v gumárenském průmyslu
- **gutaperča** – trans - izomer kaučuku, pevná, získává se z tropických stromů, používá se v elektrotechnice jako elektroizolátor

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

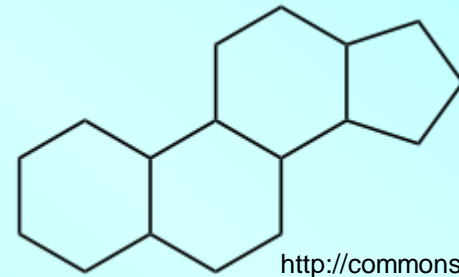

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

STEROIDY

- přírodní, fyziologicky účinné látky rostlinného a živočišného původu
- vznikají oxidací terpenů
- základní stavební jednotkou je **steran**:

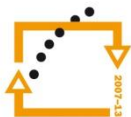

<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Steran2.svg>,
licence PD

- Třídění:**
- 1) **steroly**
  - 2) **žlučové kyseliny**
  - 3) **steroidní hormony**
  - 4) **srdeční steroidy**

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

STEROLY – steroidy obsahující hydroxylovou skupinu –OH

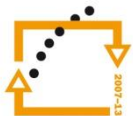
Třídění:

- a) **zoosteroly** – živočišného původu
- b) **fytoosteroly** – rostlinného původu

- bezbarvé, krystalické látky, dobře rozpustné v organických rozpouštědlech

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

Zástupci:

- **CHOLESTEROL**

cholesterol, podílí se na stavbě buněčných membrán, výchozí látka pro syntézu steroidních hormonů a žlučových kyselin, vyskytuje se hlavně v mozku a míše (stavba myelinových obalů kolem dlouhých nervových výběžků).

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

Negativní účinky: usazuje se na stěnách cév → znesnadňuje průtok krve (infarkt, ateroskleróza), vylučuje se v játrech, kde se asi 80% oxiduje na žlučové kyseliny, část přechází do žluče a podílí se na vzniku žlučových kamenů.

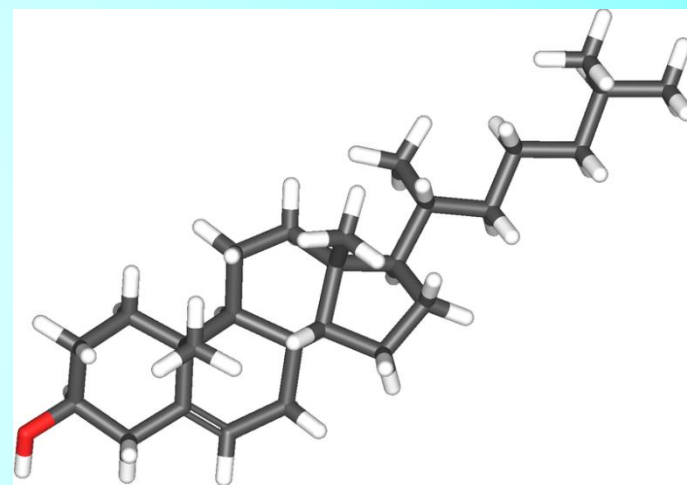
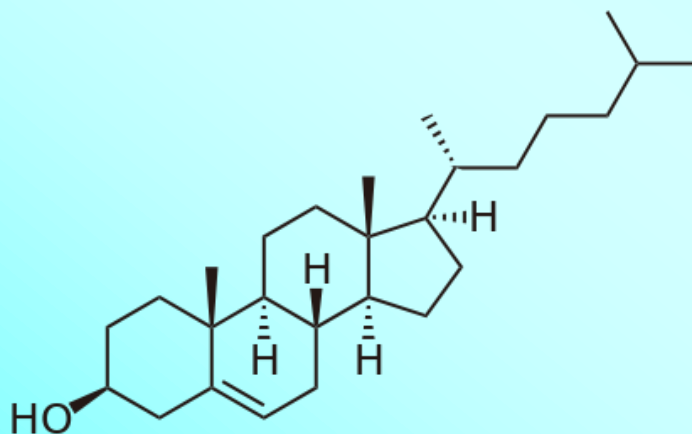
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

Vzorec a model cholesterolu

<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cholesterol.svg>, licence PD

Autor: Sbrools, licence Creative Commons
<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cholesterol-3d.png>,
licence CC

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

- **7- DEHYDROCHOLESTEROL** – je derivátem cholesterolu, mění se účinkem UV záření na pokožku na vitamin D₃ (cholekalciferol)
- **ERGOSTEROL** – fytosterol obsažený v kvasnicích, působením UV záření se mění na vitamin D₂ (ergokalciferol) – důležitý pro růst kostí.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

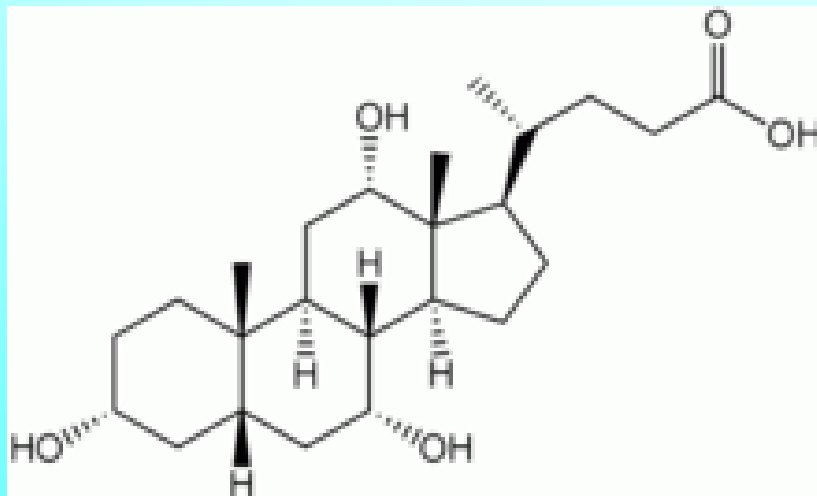
INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

Autor: Chmee2, licence Creative
Commons

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Peka%C5%99sk%C3%A9_dro%C5%BEd%C3%AD.JPG, licence CC

ŽLUČOVÉ KYSELINY – vznikají v játrech z cholesterolu, obsaženy ve žluči živočichů a člověka, napomáhají trávení tuků (rozptylují je na drobné kapičky = emulgace),
př. kys. cholová

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cholic_acid.png, licence PD

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

STEROIDNÍ HORMONY - produkované žlázami s vnitřní sekrecí přímo do krve, dělíme je na:

a) pohlavní – produkované pohlavními žlázami (gonádami), ovlivňují vývoj pohlavních orgánů a vznik sekundárních pohlavních znaků (ochlupení, růst vousů, změna hlasu, rozmístění tuků)

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

GONÁDY

Vaječníky (Ovaria)

Varlata (Testes)

Estrogeny

řídí menstruační cyklus
a vznik sek.pohl. znaků,
př. estradiol

Androgeny

vývoj pohl.
orgánů, tvorba
spermií, vznik
sekundárních
pohl. znaků
př. testosteron

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

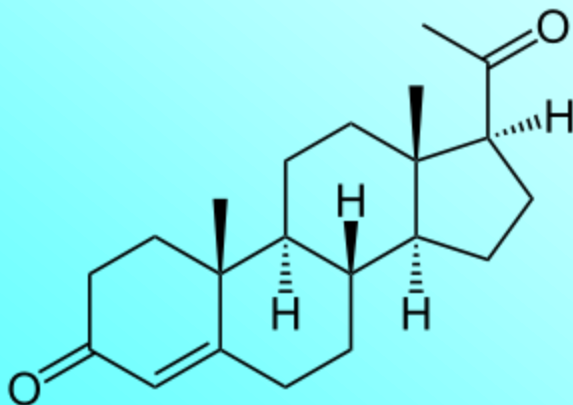
INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

Gestageny

vylučované žlutým
tělískem
(vzniká po ovulaci),
připravují děložní
sliznici pro uchycení
oploďného vajíčka
př. progesteron

Autor: Ed Uthman, licence Creative Commons
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Human_Ovary_with_Fully_Developed_Corpus_Luteum.jpg, licence CC

<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Progesteron.svg>, licence PD

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

b) kortikoidní – vylučované v kůře nadledvinek:

**glukokortikoidy – podporují tvorbu cukrů,
např. kortizol**

**mineralokortikoidy – udržují rovnováhu
Na⁺ a K⁺ v tělních tekutinách,
např. aldosteron**

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

SRDEČNÍ STEROIDY – př. digitoxin

– posiluje srdeční činnost, nachází se v listech náprstníku červeného (*Digitalis purpurea*)

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

Autor: Jensflorian, licence Creative Commons
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Digitalis_Purpurea.jpg, licence CC

Seznam použité literatury a pramenů:

- Honza, J. – Mareček, A.: Chemie pro čtyřletá gymnázia 3 díl. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000. 250 s. ISBN 80-7182-057-1.
- <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Isoprene.svg>, licence PD (cit. 19.1.2013)
- Autor: Uwe Horst Friese, licence Creative Commons
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:06.2010a_white_Rosa_wp1.jpg, licence CC (cit. 19.1.2013)
- http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Geraniol_structure.png, licence PD (cit. 19.1.2013)
- <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Menthol.jpg>, licence PD (cit. 19.1.2013)
- http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Menthol_skeletal.svg, licence PD (cit. 19.1.2013)
- http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Illustration_Humulus_lupulus0.jpg, licence PD (cit. 19.1.2013)
- http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Daucus_Carota.jpg, licence PD (cit. 19.1.2013)
- <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Steran2.svg>, licence PD (cit. 19.1.2013)

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

- <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cholesterol.svg>, licence PD (cit. 19.1.2013)
- Autor: Sbrools, licence Creative Commons
<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cholesterol-3d.png>, licence CC (cit. 19.1.2013)
- http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cholic_acid.png, licence PD (cit. 19.1.2013)
- Autor: Ed Uthman, licence Creative Commons
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Human_Ovary_with_Fully_Developed_Corpus_Luteum.jpg, licence CC (cit. 19.1.2013)
- Autor: Jensflorian, licence Creative Commons
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Digitalis_Purpurea.jpg, licence CC (cit. 19.1.2013)
- Autor: Chmee2, licence Creative Commons
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Peka%C5%99sk%C3%A9_dro%C5%BE%C3%AD.JPG, licence CC (cit. 19.1.2013)
- <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Progesteron.svg>, licence PD (cit. 19.1.2013)

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

- Autor: Dwmyers, licence Creative Commons
<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Retinol.png>, licence CC
- Ostatní necitované objekty (užité v tomto DUM) jsou dílem autora.
- Materiál je určen pro bezplatné užívání pro potřebu výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.
- Dílo smí být dále šířeno pod licencí CC BY-SA.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ